

Esaretten Kurtuluşa Gümüşhane’de Muhacirlik Öyküleri

S. Vedat Karaarslan, Arkeolog- Elektronik Mühendisi (MSc.)

Gümüşhane’nin ünlü yaylalarına göç etme ayı olarak bir diğer adı da otların biçilmesinden dolayı ‘**Otçu Ayı**’ ya da ‘**Orak Ayı**’ da denilen Temmuz ayı bölgenin en sıcak aylarının başlangıcı olarak bilinir.

I. Dünya Harbi içinde 1916 yılının 19 Temmuz gününde Rus Çar Ordusu’nun üzerlerinde zırhları olan süvarilerden oluşan plaston tugaylarının üç ay öncesinde 18 Nisan 1916 tarihinde işgal edilen Trabzon şehrindeki donanmasından Karadeniz kıyılarına çıkan ve Harşit Çayı’nın Tirebolu’da denize döküldüğü bölgenin doğusundaki askerleri ile birleşerek İstanbul’daki işgal güçlerine katılıp kendilerine itilaf devletleri tarafından teslim edileceği sözü verilen İstanbul’a doğru yürümek istiyorlardı.

Önlerindeki iki engelden bir tanesi Kop Dağı direnişinden sonra Karadeniz’e geçit yolu konumundaki **Gümüşhane**, diğeri ise Gümüşhane’nin Vauk Dağı sırtlarından doğarak 160 Km lik vadi içinden akarak Tirebolu’dan Karadeniz’e dökülen **Harşit Çayı** vardı.

Şanlı Kop direnişinin 6 ay sürdüğü ve 12 Temmuz 1916 tarihinde direnişin kırılması ile Osmanlı Ordusu, Gümüşhane’nin Köse ilçesi ve Kırıklı üzerinden Pirahmet ve hemen akabinde Sorda (Bağlarbaşı Mh.) ve Gümüşhane’nin güneyindeki Mesire bölgelerini savunuyor ve **Pumpulak** (Övündü) ile **Torul-İkisu (Harava)** arasındaki bölgeye doğru düzenli bir şekilde çekilerek işgalcilerin Karadeniz kıyılarına ulaşmasını önlemeye çalışıyordu. [1]

Osmanlı Devleti'nin savaş politikaları gereği olarak Gümüşhane'nin sivil halkı da bütün Doğu Karadeniz sahil kentlerinde olduğu gibi muhacir olarak Anadolu'nun iç kısımlarına gitmeye başlamıştı..

Ailelerin ancak lakapları ile tanındığı Sordalı Ahmet Ağa, hanımı Ayşe nene (33 yaşında), kızı Fadime (16 yaşında), oğulları Ömer (14 yaşında), Mehmet (12 yaşında) ile birlikte önce bilemedikleri ancak muhacir komisyonunun belirlediği Gümüşhane ahalisinin toplanacağı Tokat'ın Zile ilçesine doğru inek, eşek ve katırları ile birlikte götürebildikleri eşyaları ile birlikte Sorda'dan hareket eden bir kabile ile kervan halinde yola çıkarlar.

Müslüman Türk ahalinin Osmanlı İmparatorluğu içinde 1800 li yılların ilk çeyreğinden başlayarak 1922 yılına kadar uzanacak milyonlarca insanın yok olmasına neden olan üzerinde çok araştırma yapılması gereken muhacirlik öykülerinden bir tanesidir bu olaylar.

Bu çetin muhacirlik yoluna dayanamayacak olan yaşlılar ise işgal altındaki Gümüşhane'de kalırlar. Bunlardan cami hocası Mevlüd Dede genç kızı Hadice'yi 'mağat' [2] olması için karısı Lütfiye hanım ile birlikte Ahmet ağa'ya emanet eder.

Gümüşhaneli muhacirler, inekler, eşekler, katırlar bulabilirlerse atları ile bir kol olarak Kelkit-Şiran-Alucra üzerinden gidecekleri yeri sonradan yolda öğrenecekleri Orta Karadeniz bölgesindeki Tokat'ın ulaşım ve savunma bakımından elverişli olan Zile ilçesine doğru yola koyulurlar. Bu hengâme içinde sıcak havanın etkisi ile kimisinin çarıklar ile kimisinin ise kokulu lastik ayakkabıları ile kabile içinde maddi varlığına değer vermeyen yardımsever bir kişilik olması nedeniyle 'ağa' ve iri yarı olması nedeniyle de 'dağın' oğlu lakabı olan Ahmet ağa'nın oğlu Ömer, kalabalık içerisinde bir ara kaybolmuş Ömer'in anası Ayşe nene 'dağın oğlu Ömer, dağın oğlu Ömer' diye bağırarak oğlunu ancak bulabilmişti.

Kapı komşuları **Hafız Mehmet** ise (55 yaşında) muhacirliğe gitmeyen **Mevlüd Dede** gibi Sorda'yı terk etmeyerek kader birliği etmişlerdi.

Gümüşhane'nin işgal edilmesinden sonra saltatların [3] önemli bir bölümü Gümüşhane-Torul- İkisü yönündeki Osmanlı direncini kırarak Zigana Dağı'na doğru yönelmiş Torul'u da işgal ederek buradan 18 Nisan 1916 tarihinde denizden

çıkarma yaparak işgal ettikleri Trabzon'a doğru ilerlemekteydiler. Muhacirler Zile yolundayken işgal altındaki Gümüşhane'de Mevlüd Hoca etrafına haber salmıştı, 'eğer ölürsem beni elbiselerimle defnedin, defnedin ki gayrimüslimler benim vücudumu çıplak olarak görmesinler' diye vasiyet ederken bir yandan da kendisine işgal güçleri içindeki Orta Asyalı müslüman saltatların getirdiği yemekleri bile yemiyor ve Süleymaniye Camisinde az bir cemaate imamlık yapmaya devam ediyordu.

Hafız Mehmet işgalin en yoğun hareketlerinin olduğu **25 Ağustos 1916** tarihinde Cuma namazını eda etmek üzere Bağlarbaşı (Sorda) Mahallesinden bir arkadaşı ile birlikte yürüyerek yola çıkar. Şimdiki adı Alemdar olan Hudura Köyüne giden yol ayrımına geldiğinde bir grup işgalci askerle birlikte beklemekte olan askerler içinde bulunan bölgeyi iyi tanıyan bir grup Ermeni tarafından katledilir. Hafız Mehmet'in şehadet haberi Sorda Mahallesine ulaşır. Mahallenin yaşlıları halen küçük bir harık şeklinde zaman zaman da Alemdar Köyü yolunun Harşit Çayı ile birleştiği noktaya neredeyse bir çağlayan şeklinde akarak birleşen **Hudura** ya da **Melis Deresi** denilen alanın yanında hiçbir mezarın olmamasına rağmen yaşlılar tarafından defnedilir. Hafız Mehmet'in ilk olarak defnedildiği alan günümüzde **Sarı Köprü Mezarlığı** olarak bilinir ve bu alana mahalleden daha sonraki yıllarda definler yapılmaya devam edilir. (Hafız Mehmet'in nasıl katledildiği T.C. Nüfus ve Vatandaşlık İşleri Genel Müdürlüğü kayıtlarında mevcuttur ve resmi olarak belgelidir.)

Süleymaniye Camii hocası Mevlüd hoca, Gümüşhane saltatların işgali altındayken vefat eder. Vasiyet ettiği üzere elbiseleri çıkarılmaz ve Bağlarbaşı Mahallesi'ndeki evinin arka bahçesine defnedilir. Mevlud Hoca'nın mezarı halen evlerin arasındaki Bağlarbaşı Kıran Mahallesine giderken sol taraftaki evinin bahçesinde bulunur.

İşgalci kuvvetler geçemedikleri aynı ad ile bilinen Harşit Çayı direnişi ile bağlantılı Kürtün ilçesinde **18 Kasım 1916** tarihinde **Uluköy** ve **9 Kasım 1917** tarihinde **Kürtün Kabaktepe**'de işgalcilere karşı büyük zaferler kazanmıştı. Rusya'da 7 Kasım 1917 tarihinde Çar rejimi devrilir ve Bolşevikler iktidara gelir. Nihayet 18 Aralık 1917 tarihinde imzalanan Erzincan Mütarekesi ile işgal sona ermeye ve Gümüşhane halkı da işgalin sona ermesi ile birlikte iki yıl süren muhacirlikten geriye dönmeye başlar.

KABAKTEPE ŞEHİTLİĞİ -GÜVENDE YAYLASI-KÜRTÜN-GÜMÜŞHANE

Ahmet ağanın oğlu Ömer, **15 Şubat 1918** tarihinde **Osmanlı ordusunun Gümüşhane'ye girmesi ile** asker olarak iki yıl önceki işgal sırasında Osmanlı Ordusu'nun çekildiği stratejik öneme sahip Torul-Şiran karayolu bölgesindeki Karamustafa Köyü'nde üç yıl sürecek askerlik görevine başlar ve Mevlüd Hocanın kızı Hadice ile evlenir 1951 yılında vefat eder. İstiklal Savaşı gazisi olarak T.C. Millî Savunma Bakanlığı **E 130447** numarası ile kayıtlı olarak **İstiklâl Madalyası** alarak onurlandırılır. Bağlarbaşı Mahallesi mezarlığında meftundur. Allah, bütün şehitlerimize rahmet eylesin.

ARKEOTEKNO

[1] S. Özcan San, Gümüşhane İlini İşgali, 1987

[2] Mağat olmak Kıpçak Türkçesinde 'emanet etmek, korumak' anlamına gelir.

[3] Rusçada 'saltat' kelimesi 'soldat' (солдат) olarak 'asker' anlamına gelir.

[4] <http://www.gumushane.gov.tr/eski-gumushane> (yazı resmi)

****

Kaynak Linki:

https://www.arkeotekno.com/pg_763_esaretten-kurtulusa-gumushanede-muhacirlik-oykuleri